

הֲרַע בְּעֵינַי יְהוָה לְהַכְעִיפוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם: וַיְדַבֵּר
 מֹשֶׁה בְּאָזְנוֹי כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה
 הַזֹּאת עַד תָּמָּם: פ פ פ

ע' פסוקים. אלג'ה סימן:

כשקורין וילך בשבת שובה אז מפטירין שובה ישראל בהושע סימן י"ד. וכשהיו נצבים וילך מחזירים אז קורין האזינו בשבת שובה. ואז מפטירין לנצבים וילך שוש אשיש. ומפטירין בהאזינו שובה ישראל:

סדר האזינו

לב א האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ
 אמרי פי: ב יערף כמטר לקחי תזל
 כפול אמרתי בשעירם עלי דשא וכרביבים עלי
 עשב: ג כי שם יהוה אקרא הבו גדל לאלהינו:

תו"א (ב) יערוף במטר לקחי. תענית ו. ב"ב כה. כשעירים עלי דשא. במרא שם (ג) כי שם ה'. ברכות כא. מה. יומא לו. עקידה שער סג.

רש"י

העם את ה' כל ימי יהושע (שופטים ב') מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו כל זמן שיהושע חי היה נראה למשה כאלו הוא חי: חסרת פרשת וילך
 לב (א) האזינו השמים. שאני מתרה בהם בישראל ומהיו אתם עדים בדבר שכן אמרתי להם שאתם מהיו עדים וכן ותשמע הארץ. ולמה העיד בהם שמים וארץ אמר משה אני צער ודם למחר אני מת אתם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו הברית מי צא ומכתישם לפיכך העיד בהם שמים וארץ עדים שהם קיימים לעולם. ועוד שאם יזכו יצואו העדים ויתנו שכרם הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה והשמים יתנו טלם ואם יתחייבו מהיה בהם יד העדים תחלה ועזר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה (לעיל י"א) ואח"כ ואצדתם מהרה על ידי העמק דבר

הרע בעיני ה' להכעיסו במעשה ידיכם. אם נפרש הרעה של ע"ו הבא מזל הטבע, הפי' שע"ו זו יקרא להציא לדי להכעיס, מזל עצירה גוררת עצירה, ואם נפרש הרעה של העונש, הפי' שזה העונש יקרא שיהיה קשה עליהם לקבל השגחת ה', על כן ירצו לעשות להכעיס כדי שיסלק ה' השגחתו לגמרי ויהיה טוב להם, וכמו שאמרו צימי ירמיה [מ"ד י"ח] ומן אז חדלנו לקטר למלכת השמים חקרנו כל, על כן הנני מתרה

השמים והארץ, שדעו מזה שאין תוחלת ומקוה להפטר מהשגחת ה', ובעל כרחם אתם מחויבים להשתעבד לתורתו ועבודתו, כדי שיהיה השגחה לטובה: (ב) באזני כ"ה קהל ישראל. שנכנסו הדברים באזניהם, ושמעו הכל את דברי השירה, וע"ע להלן ל"ב מ"ד מש"כ שם:

לב (א) האזינו. השמים. לפי הפשט המה כלל המשפיעים: ואדברה. בדבור עו, כנגיד ומלוא: ותשמע הארץ. המושפעים,

ד הצור תמים פעלו כי כל־דרכיו משפט

תו"א (ד) הצור תמים. קמ"ג. ע"ז ית. עקדה שער מג:

רש"י

כשאקרא ואזכיר שם ה' אתם הבו גדול לאלהינו וברכו שמו מכאן אמרו שענין ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבמקדש (תענית ט"ז): (ד) הצור תמים פעלו. אע"פ שהוא חזק כשמציא

העמק דבר

כופף ראשו כדי שיהיה המטר טורד על העורף ולא על הפנים, כך העמל בהלכות נדרש שיהא ראשו כפוף כשור לעול וכחמור למשא, ואח"כ תזל בשר אמרת. יהא זוכה להזיל דברים כבזשים מתקבלים על לב הצריות כטל: בשעירים ע"י דשא - חוזר ללימוד לקחי, שיהא כמטר היורד בחזקה על דשא הגדולים וצשעת שטיפת הגשם המה נכרעים אל האדמה ונראים כמתקלקלים ומכל מקום היא עיקר גידולם, כך התורה בעמלה מתשמת כח האדם, אבל זהו עיקר גידולו, ואין התורה מתקיימת אלא בזה האופן, ומש"ה נקראת מלחמתה של תורה, דכהולכי מלחמה על מנת כן נכנסים שיהיה כמה מהם מוקים והרבה נחלשים מרוב זירות ועבודה, כך הוגי תורה כמה מהם נחלים ונתשים, אבל היוצא בשלום מן המלחמה מוצא שכרו משלם: וברביבים ע"י עשב. הטל מלחלה בנחת את עשב הדק ומרבהו, כך אמרי פי, היינו דברי תוכחה הנאמרים בהמון, מתקבלים בנחת ומרכיך לבבם. והקדים למוד הלכות ללמוד הנות כטל, דכל זמן שלא השתקע האדם בעמל תורה המכונה לקחי, אין לו להזיל עניי דרוש הנאמרים כטל, באשר שנוח לטעות ולהטעות בהם (א): כי שם ה' אקרא. שהרי דברי נאמרים

אבל בגמ' תענית דף ז' פירשו יערוף כמטר לקחי לענין למוד התורה וע"ש, ובזכרות דכ"א וכן צירו' שם פ' ז' למדו מדכתיב כי שם ה' אקרא שחייבין לברך ברכת התורה לפניו, וא"כ אינו מתפרש כל זה הדבור לשמים וארך המשפיעים ומושפעים ברכות הטובע, אלא הבינו עוד משמעות בשמים וארך, והיינו תלמידי חכמים וזקני הדור מכוונים בשם שמים, המשפיעים כח רוחני בישראל, וההמון המקבלים מכוונים בשם ארך. וכבר הראנו לדעת בס' ויקרא כ"ו י"ט עה"פ ושצמתי את גאון עווכס ונתתי את שמיכם כבזול וגו', שגם שם הבינו חז"ל משמעות שמים וארך תלמידי חכמים והמון. וא"כ יהיה ציבור הענין שהזהיר את השמים והמה תלמידי חכמים שישמעו, וכמו שביארנו בפ' וילך שזה משה להקהיל ציחוד לזקני ישראל ותלמידי חכמים שדור: ואדברה. המה הלכות קבועות: ותשמע הארץ אמרי פי. כאשר ישמעו ת"ח עומק הלכות ויהיו יגיעים להאזין ולהקשיב, אזי ימצאו המה דברים להשמיע להמון העם, אמרי פי, היינו דברים כבזשים ונוחים אשר יהיו דבריהם בנחת נשמעים: יערוף במטר אקחי. למוד הלכות המכונה בשם לקחי, יערוף כמטר, כי בשעה שהאדם הולך והמטר קומף, הרי

הרחב דבר

(א) והיינו שהזהיר ר"א לתלמידיו מנעו בניכם מן ההגיון [בזכות כ"ח], ופרש"י שלא יעסקו במקרא יותר מדי, ואין הכוונה שלא ילמדו הרבה מקרא, וגם הלא לא נזכר במלת הגיון ציחוד מקרא, דמשמעות הגיון הוא עיון, כפרש"י ע"ז די"ט יהגה יעין, אלא ה"פ מנעו בניכם שלא הגיעו עוד ללמוד התלמוד ועומדים בלימוד מקרא, מן ההגיון, שהוא העיון שלא יעיינו עוד בלמודם שהוא מקרא, באשר לא עמדו עוד על עיון התלמוד לכיון אל האמת. ואיתא בש"ר פמ"א ככלתו, אמר ר' לוי ארשב"ל מה כלה זו מקושטת בכ"ד קשטין כך תלמיד חכם צריך להיות ור"ז בכ"ד ספרים, ומהו יש להצין דכמו אשה שאינה כלה, אין לה להתקשט בכ"ד קשטין, ואם התקשטתה תשודה לזונה, ורק רשעה לקבל תכשיטיה ולשאת בחיקה, כך מי שאינו תלמיד חכם אין לו להיות ור"ז לפרש כ"ד ספרים, ואם יפרש אזי יהא חשוד שסר מן הדרך, והוא אפיקורס, באשר הטעות מנאי לפרש בדרך לא טוב ונושא דרך אמונה, ואין לו רשות כי אם להיות צקי בכ"ד ספרים, אבל לא לפרש, אם לא שהוא תלמיד חכם צקי

ד תקיפא דשלמין עובדוהי ארי כל אורחיה דינא אלהא מהימנא דמן קדמוהי

העמק דבר

מה שהיה חסר עד כה. והסביר איך הוא כה, כי ב" דרכיו משפט. - צורת שר ועונש, והרי שופט את הגזן ולוקח גולו ממנו, לא נקרא מפסיד לו אלא משלים אותו, כמליצת הגמ' סנהדרין ד"ז דאזיל מצי דינא שקיל גלימא לזמר ולזיל, ופרש"י לא הפסיד לו אלא גזילה הוציא מידו, כך כל דרכי הקב"ה הם במשפט על מעשה האדם, אם כן אין זה הפסד אלא מתמימו. ומש"ה הקדים להוכיח כי כן הוא צדק הצור. פי' אחרי שהוא הצור. של האדם ודעומו, וא"כ יודע הכל, וגם אחרי שהוא הצור של העולם אם כן ההשגחה רבה, שהרי ההירוס נוגע להיזירה, וגם

צרכה צדק ה' לפניה, על כן יש כח להתצרך צפיקס דהצרכה היא תועלת להלחם הלימוד: הבו גודר ר' אהר' הינו. ואחס ענו אמן כפרש"י צרכו דכ"א, וזה מתגדל כח הצרכה ומוספת זה תועלת, שהרי עניית אמן מגוף הצרכה היא כפרש"י סס דמ"ז א', והכי אי' בירו': (ד) הצור. משמעו היוצר הכל, כלשון המקרא שמואל א' אין צור כאלהינו, וכך פי' במדרש לקח טוב. והקדים זה השבח ביחוד על הקב"ה באשר נוגע לעיני שאומר, תמים בעצו. כל מה שפועל בעולמו הכל הוא תמים, אפילו מה שנראה שהוא מחסר ומשבר מה שהיה תמים עד כה, אינו אלא מתמים

הרחב דבר

בחלמוד וצדקיה אגדה. וצ"ר פ' חולדות אמרו רובו דגן זה חלמוד ומירוש זה אגדה, וכן צריש ויקרא יחיו דגן בחלמוד ויפרחו כגפן באגדה, למדנו כסא שאין לשמות יין לפני מאכל לחם באשר היין משכר או ציור ומאכז את הדעת, כך אין להשקיע הדעת באגדה לפני החלמוד, שהוא מאכז את הדעת או.

ומזה יש להצין דמכ"ש אי אפשר לקוות להשיג מעלת החלמוד וחכמת הטבע יחד, אם לא שיקדים עמל החלמוד הרבה, ואחר שכבר עמל ומלא כדי מדתו, אז יכול להפנות גם לשערי חכמות, והיו שניהם שמורים ומתקיימים יחד, וה"ו האדם המעלה דומה לעץ מאכל, דכמו עץ מאכל גידולו וטובו משתלם בשלשה דברים גשם מטרות עו טל ושמש, ושלשה אלה לא ביחד משתמשים לטובת הפרי, אלא מתחלת גידול הפרי העיקר הוא הגשם המרובה כדאי' בתענית פ"א מטר ריח לאילנא, ואין הטל והשמש מועילים אז כלל, עד שגדל הפרי ונצרך להמתיקו אז טוב שיבא הטל לרככו ולהמתיקו, ואח"כ בא השמש וממתיקו יותר, משא"כ בעוד לא גדל כל צרכו בגשם, אין השמש מועיל כלל, ולא עוד אלא אפילו הטל הבא לרכך, בא השמש ומגביהו וממשיכו מן הפרי, כך האדם המעלה גדל ע"י החלמוד שנמשל למטר, וע"י הבנת המקרא שהוא דברי אגדה ונמשל לטל, מגיע למוסרים טובים ואיך להתנהג בהליכות עולם ולהגביה הנפש, וע"י חכמת הטבע שנמשל לשמש, כמבואר בקבלת מה יחרון לאדם שיעמול תחת השמש, דמשמע הטבע מגיע עוד לכבוד לפני אוה"ע ולעשות גדולות בישראל, אבל סדר הגידול העיקר הוא הגשם, ואח"כ טוב צדקיה אגדה שנמשל לטל, ואח"כ טוב להמתיק עוד כחו ע"י חכמת חיזונית שהוא השמש, משא"כ בעוד לא גדל צדימו, אין חכמת חיזונית מועיל למעלת כבוד הישראלי כלל, ולא עוד אלא אפילו לימוד המקרא והעיון בו שנמשל לטל, באים חכמות חיזוניות ומגביהים המוסר היוצא מהם, ומטיים המקראות לעקלקלות.

והושע הנביא ו' הוכיח את דורו מה אעשה לך אפרים מה אעשה לך יהודה וחסדכם כענן בוקר וכטל משמים הולך, הוכיח את אפרים על מדה טובה שלו שהיה בעל חסד מאד, אבל בזמנו של הושע היה חסדכם כענן בוקר שאין ממנו תועלת, וגם עמוס ב' הוכיחם על מחרם בכסף נדיק ואציון בעבור נעלים היפך מדת החסד, ואת יהודה הוכיח הושע וכטל משמים הולך, פי' מדה טובה שלהם הוא תורה, והנה דרך הטל כשצא אחר הגשם, ומתערב עם לחות הגשם, מועיל וממתיק את הפרי, אבל בזמן שאין גשם, אז אפי' הטל שמתלחלח מעט את הפרי, אבל כשהשמש בא, הטל עולה והולך. כך כשהאדם לומד חלמוד שנמשל למטר, אז מועיל הרבה האגדה שנמשל לטל, אבל בלי הלכה, אז אפילו דברי אגדה כשמתערבים עם חכמת הטבע, שנמשל לשמש, ומסיר תועלת האגדה. וזהו דבריו של הושע וכטל משמים הולך, לימודו באגדה ובמקרא שנמשל לטל הולך ע"י חכמת הטבע, שנמשל לשמש. וכן הוכיח עמוס ליהודה על מדה טובה שלו, והוא למוד תורה, ואמר שלשה פשעי יהודה וגו', על מאסם את תורת ה' ותקוין לא שמרו, פי' תורת ה' הוא מקרא, ותקוין הוא חלמוד, ובמה שלא שמרו, המאסו את תורת ה', ומגביהים את המוסר שהוא כלול בו, ע"י חכמת הטבע שהוא נמשל לשמש: